

Dietisternas behandlingsriktlinjer vid onkologiska sjukdomar - vuxna

Bakgrund

Cancer eller onkologiska sjukdomar är ett samlingsnamn för cirka 200 olika sjukdomar. De vanligaste cancerformerna i Sverige är prostatacancer, bröstcancer, tjock- och ändtarmscancer, hudcancer och lungcancer. När någon får cancer har balansen i celldelningen rubbats vilket gör att cancerceller delar sig okontrollerat och bildar tillslut en tumör.

Livsstilsfaktorer är en bidragande faktor till insjuknandet av cancer i Sverige. Genom att bland annat undvika rökning, äta hälsosam mat med mycket frukt och grönsaker, begränsa intaget av alkohol, vara fysiskt aktivt, bibehålla en hälsosam kroppsvikt och skydda sig mot solen kan man minska risken för onkologiska sjukdomar. WHO bedömer att 30-50 % av all cancer skulle kunna förebyggas genom att undvika riskfaktorer och implementera evidensbaserade förebyggande strategier.

Cancer utvecklas under lång tid och vid upptäckt kan patienten redan ha symtom som påverkar nutritionen, bland annat aptitlöshet, dysfagi, ofrivillig vikt förlust, illamående, trötthet, förändrade avföringsvanor och kakexi. Vid påbörjad behandling kan även den medicinska behandlingen ha negativ inverkan på nutritionen.

Behandlingens syfte

- Förebygga och behandla vikt förlust för att optimera patientens nutritionstatus inför, under och efter onkologiska- och kirurgiska behandlingar.
- Förbättra möjligheterna för patienten att orka med och tolerera olika behandlingsformer vid cancer. Undvika avbrott i behandlingen.
- Minska oron kring nutritionen och bibehålla livskvalité.
- Patienten och anhöriga ska ha kunskap för att kunna hantera olika nutritionproblem.

Samverkande parter

Remitterande kliniker inom öppen- och slutenvården samt behandlande enheter och team.

Remissuppgifter

- Onkologisk diagnos
- Onkologisk behandling

- Behandlingsintention
- Ätproblem (ex dålig aptit/ dysfagi/ illamående)
- Viktutveckling (viktförlust)
- Aktuell vikt
- Aktuell längd

Utredning

Bedömning av aktuellt energi- och näringsintag utifrån kostanamnes eller kostregistrering, viktutveckling och nutritionsproblem som nedsatt aptit, illamående, tugg- och sväljsvårigheter, muntorrhet etc.

Behandling

Nutritionsbehandlingen kan variera beroende på i vilket skede av sjukdomen patienten befinner sig i men också utifrån hur patienten reagerar på den onkologiska behandlingen. Om möjligt bör energi-, protein- och näringsbehovet enligt NNR tillgodoses, med hjälp av kostförändringar som energiberikning, konsistensanpassning, kosttillägg och enteral -eller parenteral nutrition.

Energibehovet beräknas vara 25-30 kcal/kg kroppsvikt/dygn. Proteinintaget bör vara över 1 g/kg kroppsvikt/dygn och om möjligt upp till 1,5 g/kg kroppsvikt/dygn.

Om patienten inte kan täcka sitt energi- och näringsbehov med en optimerad måltidsordning, energi- och proteinberikad och/eller konsistensanpassad kost kan kosttillägg användas.

Enteral- och/eller parenteral nutrition kan användas som tilläggs- eller fullnutrition, om patienten inte kan försörja sig per os.

Behandlingsmål

Nutritionsbehandlingsens mål är att uppnå ett adekvat energi- och näringsintag, bibehålla god nutritionsstatus och motverka viktnedgång för att patienten ska klara av den onkologiska behandlingen på bästa sätt.

Är patienten yngre och får en kurativ behandling är långsiktigt tänkande när det gäller nutritionen viktigt, till exempel god fettkvalitet. För patienter med kort förväntad överlevnad är målet att ge bästa möjliga livskvalitet efter patientens önskemål och förutsättningar.

För att kunna tillgodose sitt energi- och näringsbehov behöver patienten och anhöriga få kunskap om:

- Energi- och proteinberikning.
- Lämplig måltidsordning.
- Kostråd för att hantera ätsvårigheter, som t.ex. smakförändringar, muntorrhet, illamående och minskad aptit.

- Konsistensanpassning för att vid behov justera konsistens och livsmedelsval till följd av eventuella sväljsvårigheter och smärta.

Patientmaterial

- Kostråd vid strål- och cytostatikabehandling
- Mat då aptiten sviktar
- Recept på energihutt
- Kostråd vid illamående
- Råd till dig som har diarré orsakat av cytostatika- eller strålbehandling mot mag-tarmkanalen
- Kostråd vid lukt – och smakförändringar

Omfattning

Individuellt antal besök och telefonuppföljningar.

Utvärdering och uppföljning

Viktutveckling, patientens upplevelse av nutritionsbehandlingen och resultatet av vidtagna åtgärder.

Referenser

- Arends J, Bachmann P, Baracos V, Barthelemy N, Bertz H, Bozzetti F, et al. ESPEN guidelines on nutrition in cancer patients. Clinical nutrition. 2017;36 (1):11-48.
- Muscaritoli M, Arends J, Bachmann P, Baracos V, Barthelemy N, Bertz H, et al. ESPEN practical guideline: Clinical Nutrition in cancer. Clinical nutrition. 2021;40 (5): 2898-2913.
- Socialstyrelsen, Cancerfonden. Cancer i siffror 2023 – Populärvetenskapliga fakta om cancer [Internet]. Stockholm 2023.
- World Health Organization. Cancer [Internet]. World Health Organization; 2022 [citerad 2023 Nov 06]. Hämtad från: [https:// www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/cancer](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/cancer)

Litteratur

- Cancerfonden. Om mat vid cancer - Råd vid ofrivillig viktnedgång. Stockholm: Cancerfonden; 2019
- Esbjörnsson M, Orrevall Y. Råd och recept vid cancersjukdom. 1 uppl. Malmö: Wiking Tryck AB; 2015.
- Regionala cancercentrum. Kunskapsstöd för dig som arbetat i cancervården [Internet]. Stockholm: Regionala cancercentrum.
- Sektionen för dietister inom onkologi. Nutritionsvård av patienter med cancer i palliativt skede. Stockholm. Sektionen för dietister inom onkologi; 2015
- World cancer research fund. Cancer Prevention Recommendations [Internet]. London: World cancer research fund